

Kulttot. 187/29.12.2011

Laitila Rukoushuone-Kansakoulunmäki

kaivaus 20.7.–23.7.2010

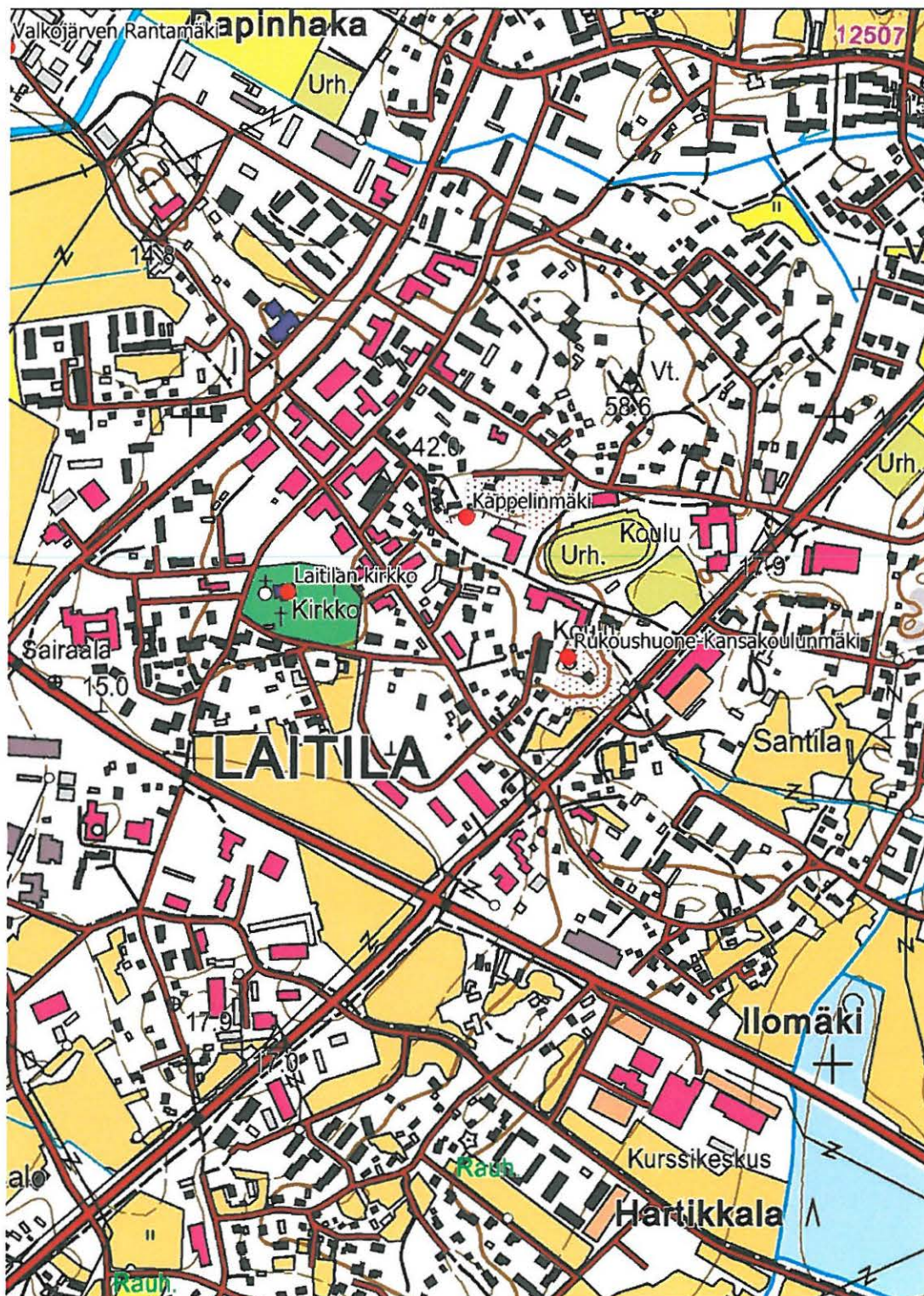

Esa Mikkola

MUSEOVIRASTO

Karttaote

Mk 1:10 000

Taustakartan copyright Maanmittauslaitos 2008, kartan kopiointi ilman lupaa on kielletty

Sisällysluettelo

Karttaote	1
Arkisto- ja rekisteritiedot	3
Johdanto	5
Sijainti ja topografia	7
Tutkimushistoria	7
Vuoden 2010 kaivauksen käytännön toteutus ja kaivaushavainnot	12
Löytöaineisto	13
Yhteenveto.....	14
Kuva-aineisto	15
Arkistolähteet	16
Kirjallisuutta	17
Karttaluettelo ja kartat	17

Arkisto- ja rekisteritiedot

Muinaisjäännös	Laitila Rukoushuone-Kansakoulunmäki
Aiemmin käytettyjä nimiä	Raittiushuoneenmäki, Raittiusmäki, Martin-Eeron Myllymäki, Kansakoulumäki, Kansakoulunmäki, Rukoushuoneenmäki
Muinaisjäännösrekisterinumero	10 0000 0181
Muinaisjäännöstyyppi	röykkiö- ja polttokenttäkalmisto
Ajoitus	rautakautinen, roomalaisajalta viikinkiajalle 100-1000 jKr.
Kaupunki	Laitila
Kylä	Laitila
Tila ja rekisterinumero	Santila, kiinteistörekisterin numero 400-419-8-0
Omistaja	Laitilan Kulttuuriseura Walo ry.
Osoite	c/o Terhi Sinisalo
	Alhetintie 88
	23800 LAITILA
ETRS-TM35FIN –tasokoordinaatit	N = 6760767.000
	E = 212576.000
	z = 20 – 27 m mpy
Aiemmat tutkimukset	Hjalmar Appelgren 1886 kaivaus
	Theodor Schwindt 1887 kaivaus
	A.M. Tallgren 1912 kaivaus
	Alfred Hackman 1929 kaivaus
	Alfred Hackman 1932 kaivaus
	Ella Kivikoski 1933 kaivaus
	C.F. Meinander 1951 tarkastus (ei kertomusta)
	Anna-Liisa Hirviluoto 1955 inventointi
	Pirkko-Liisa Lehtosalo 1963 kaivaus
	Anna-Liisa Hirviluoto 1963 kaivaus
	Pirkko-Liisa Lehtosalo 1968 kaivaus
	Sirkku Pihlman 1994 inventointi

	Esa Mikkola 2009 koekaivaus
Hoidettu muinaisjäännösalue	Ks. Teija Tiitisen hoitoa koskevat raportit 2008-2009
Aiemmat löydöt	KM 2496: 1-285 (Appelgren 1886)
	KM 2548: 1-863 (Schwindt 1887)
	KM 6109:14-27 (Tallgren 1912)
	KM 8989:1-3 (irtolöytöjä, seppä Aarne Kuusisto)
	KM 9040 (Hackman 1929)
	KM 9503:1-8 (Hackman 1932)
	KM 9511:1-4 (sorakuopasta, Toivo Martineero 1932)
	KM 9512:1-8 (sorakuopasta, Aarne Kuusisto 1931-2 ja Voitto Halonen 1932)
	KM 9694:1-40 (Kivikoski 1933)
	KM 12115 (keihäänkärki, irtolöytö 1948)
	KM 16164:1-18 (Lehtosalo 1963)
	KM 17173 (sorakuopasta, Eeva Väänänen 1965)
	KM 17793:1-51 (Lehtosalo 1968)
	KM 38088:1-111 (Mikkola 2009)
Vuoden 2009 tutkimukset	Esa Mikkola
Kenttätöaika	20.7. – 23.8.2009
Kustannukset	5000 €
Tutkimustyyppi	Kaivaus
Tutkimusmenetelmä	Tasokaivaus
Kaivetun alueen pinta-ala	n. 18 m ²
Tutkitun alueen laajuus	n. 18 m ²
Löydöt	KM 38542:1-114
Kuva-aineisto	DG2251:1-13

Kannen kuva (DG1134:41). Yleiskuva Rukoushuone-Kansakoulunmäen kalmistoalueesta ja korjattavasta Rukoushuoneesta. Kuvattu kaakosta. Kuva Museovirasto/Esa Mikkola 2009 sekä Hjalmar Appelgren-Kivalon piirros vuodelta 1886/Museoviraston arkeologinen keskusarkisto.

Johdanto

Rukoushuone-Kansakoulunmäki sijaitsee Laitilan kirkosta n. 450 m itäkaakkoon Laitilasta Euraan vievän maantien nro 205 varrella. Mäellä on sijainnut laaja röykkiö- ja polttokenttäkalmisto, jonka käyttöikä on poikkeuksellisen pitkä. Vanhimmat löydöt ajoittuvat 100-luvulle jKr. ja nuorimmat 1000-luvun lopulle. Kalmistossa on ollut lähes kolmekymmentä matalaa röykkiötä, joista vain pieni osa on tutkittu ennen niiden tuhoutumista soranotossa. Kaikki tutkitut kummut olivat nk. Untamalan tyyppin kumpuhautoja. Mäellä itäosassa on ollut myös laaja, yli 55 metriä pitkä ja 44 metrin levyinen tiheästi kivetty polttokenttäkalmisto, joka ajoittuu pääosin nuorempaan rautakauteen 700-1000 jKr. Mäen itä- ja etelärinteillä on useita kymmeniä nk. ryssänhautoiksi kutsuttuja pitkulaisia painanteita. Niiden tarkempi ajoittaminen ja luonne on kaivaustutkimuksista huolimatta yhä arvoitus. Rukoushuone-Kansakoulunmäen muinaisjäännösalue on poikkeuksellisen laaja: jo pelkästään polttokalmisto lienee kattanut lähes 2000 neliömetrin laajuisen alueen. Mäen etelä- ja länsipuolelta löydetyt aseet ja muut esineet antavat olettaa hautoja olleen laajemmallakin alueella. Mäen länsipuoli on 1800-luvun lopulla kuulunut Martin-Eeron tilaan ja itäpuoli Pappilalle. Raittiusseura Walo rakensi vuonna 1886 toimitiloikseen talon mäen itäosaan. Talo on tiettävästi vanhin Suomen seuraintaloista (www.laitilanwalo.net). Nykyisin mäestä on jäljellä enää kyseinen itäosa. Länsiosa röykkiöineen on ajettu soraksi 1930-luvun alussa ja sorakuopan pohjalle on rakennettu opettajien asuntolana tunnettu rivitalo. Muistona vuosien 1886 ja 1887 laajoista kaivauksista mäen jäljellä olevan osan laella on Appelgrenin ja Schwindtin rakennuttama suuri kiviröykkiö.

Kesän 2010 pienimuotoiset tutkimukset liittyivät Laitilan Kulttuuriseura Walo ry:n hankkeeseen korjata ja kunnostaa 12.9.2008 tuhopoltossa pahoin palanut raittiusseurantalo. Talon pohjoispuolella olleen tulipalossa täysin tuhoutuneen kuistin kohdalle oltiin rakentamassa käymälätiloja ja rakennus oli tarkoitus liittää kunnalliseen vesijohtoverkkoon ja viemäriverkkoon. Vuoden 2009 koekaivauksessa kuistin sisäpuolelle tehdystä koekuopasta saatiin talteen poikkeuksellisen paljon palanutta luuta. Kuistin rakentaminen aiheutti näin ollen arkeologisen tutkimustarpeen. Tutkimuskustannuksista vastasi Laitilan Kulttuuriseura Walo ry, jonka puheenjohtaja toimi Terhi Sinisalo. Tutkimuksia johti FM Esa Mikkola. Piirtäjänä toimi HuK Ville-Martti Rohiola. Kaivajina olivat Lassi Närväinen ja Petri Suomala. Raportin on laatinut kaivausjohtaja Esa Mikkola.

Rukoushuone-Kansakoulunmäen tutkimusten tarkoituksena oli poistaa Rukoushuoneen pohjoispuolella sijainneen kuistin kivijalan sisäpuolinen sekoittunut kerros ja ottaa talteen siinä ollut arkeologinen löytöaineisto. Työ toteutettiin tasokaivauksena ja irrotettu maa-aines seulottiin. Talteen saatiin melko runsaasti varsinkin palanutta luuta, mutta myös joitakin lasihelmiä ja

pronssikoruja sekä saviastian kappaleita. Ehjää häiriintymätöntä polttokalmistokerrosta ei kuistin sisäpuolella havaittu. Sitä lienee kuitenkin säilyneenä paikoin kivijalan alla. Tutkimukset mahdollistivat kuistin alueen rakentamisen aloittamisen.

Helsingissä 17.11.2011

Esa Mikkola

Sijainti ja topografia

Rukoushuoneenmäkenä ja Kansakoulunmäkenä tunnettu moreeniharjanne sijaitsee Laitilan Pyhän Mikaelin kirkosta noin 450 metriä itäkaakkoon lähes täyteen rakennetun alueen keskellä Euraan vievän maantien nro 205 luoteispuolella. Seitsemästä kymmeneen metriä ympäristöään korkeammalle kohoava mäki (noin 20-27 m mpy) on lähes kauttaaltaan rapakiven sekaista hiekkamoreenia. 1800-luvulla mäen länsiosa on kuulunut Martin-Eeron tilaan ja itäpuoli Pappilaan. Tilojen välillä on kulkenut aita mäen yli pohjoisesta etelään. Mäen kaakkoispuolella on vielä hieman peltoaluetta. Mäen länsiosa on ajettu soraksi pääosin 1930-luvun alussa. Soranotto oli alkanut kuitenkin jo 1800-luvun lopulla (ks. alla Appelgrenin kartta vuodelta 1886). Myös mäen itäosassa on hiekkakuoppa, josta Pappila on ottanut soraa kotitarpeisiin. Mäen alarinteillä ja itäosassa on useita kymmeniä pitkulaisia painanteita, joiden luonne tai syntyhistoria ei ole selvinnyt arkeologisista kaivauksista huolimatta. Ne lienevät esineettömiä historiallisen ajan ruumishautoja.

Rukoushuoneen kaakkoispäädystä kasvaa joitakin herukkapensaita ja muita istutettuja puutarhakasveja. Mäen pohjoisosassa on useita vanhoja mäntyjä, joitakin pihlajia ja muita lehtipuita. Mäen koillisrinteen kasvillisuus on rehevämpää kuin mäen laella ja etelärinteessä, jossa on lähinnä kuivaa ketoa muistuttavaa kasvillisuutta. Mäellä kasvaa mm. kissankäpälää, ketokaunokkia ja ketomarunaa sekä arkeofyyttinä pidettyä mäkikauraa (www.laitilanwalo.fi). Mäen etelärinteessä kasvaa myös joitakin katajia ja yksittäisiä isompia puita. Mäki kuuluu Museoviraston arkeologian osaston muinaisjäännösten hoitoyksikön hoitokohteisiin.

DG1134:1. Panoraama Rukoushuone-Kansakoulunmäestä kaakosta nähtynä. Kuva Museovirasto/Esa Mikkola 2009

Tutkimushistoria

Rukoushuone-Kansakoulunmäen tutkimushistoria on monivaiheinen. Tarkempi tutkimushistorian kuvaus löytyy Esa Mikkolan vuoden 2009 kaivauksetomuksesta. Tässä yhteydessä on luetteloitu vain

Pari polttamatonta luupalasta, piin kappale ja lasinpalanen löytyivät erillään. Kolmannessa tutkitussa kuopassa mäen kaakkoispäässä oli nurmen alla 15 senttimetrin verran mustaa maata, jonka alta tuli puhdas pohjamaa.

Appelgrenin varsinainen kaivaus kohdistui kuitenkin polttokenttäkalmistoon uuden rakennuksen pohjoisnurkalla ja osin myös sen sisäpuolella. Appelgren tulkitse kalmiston erittäin laajaksi, pinta-alaltaan noin 1900 m² laajuiseksi kiviröykkiöksi, sillä tasaisen maan polttokalmiston tai polttokenttäkalmiston käsitteitä ei ilmeisesti vielä oltu määritelty.

Theodor Schwindt jatkoi kaivauksia vuonna 1887. Hän kaivautti 80 työpäivän aikana yli 1400 m² laajuisen alueen kalmistoa sekä kaksi röykkiötä sekä kymmenkunta pitkulaista painannetta. Toinen Schwindtin kaivamista röykkiöistä oli tiloja erottavan aidan alla ollut röykkiö. Toinen kaivetuista röykkiöistä sijaitsi lähinnä Appelgrenin karttaan merkittyä pyöreää tuulimyllyä tilusaidasta 3 metriä länteen. Varsinainen kaivauskohde oli kuitenkin raittiusseuranhuonetta ympäröinyt alue, joka oli tarkoitus tasoittaa puutarhaksi. Käytännössä koko Pappilan tilan puolella ollut osa mäen laesta kaivettiin. Pirjo Uino on kirjoittanut väitöskirjassaan Theodor Schwindtistä työteliäänä ja aikaansaavana, mutta myös dokumentoinnin tarkkuuden osalta ongelmallisena tutkijana (Uino 1997:28-32).

Seuraavaksi Rukoushuone-Kansakoulunmäkeä tutki tuleva arkeologian professori A.M. Tallgren, joka kaivoi kaksi röykkiötä Martin-Eeron tilan puolelta (röykkiöt d ja c). Tallgrenin kaivauslöydöt on luetteloitu numeroilla KM 6109:14-27. Tallgrenin kaivamista toisesta kummusta (kumpu c) löytyi pronssinen rannerengas. Kyseinen röykkiö oli rakenteeltaan myös nk. Untamalan tyyppin hautakumpu, jossa oli muualta tuotua hienoa kellertävää hiekkaa kahden kivikerroksen välissä. Se sijaitsi aivan hiekkakuopan reunalla ja siihen jo osin sortuneena (Tallgren 1912).

Joulukuussa 1928 Kansallismuseoon saapui taiteilija Oskari Niemen välityksellä pyöreä pronssinen kupurasolki, fasettiputkinen keihäänkärki ja leveä miekansailla sekä veitsenterä, jotka Niemi oli saanut seppä Aarne Kuusistolta Laitilan kirkonkylästä (KM 8989:1-3). Kuusisto oli löytänyt esineet tasoitustöissä tontiltaan, joka sijaitsee Kansakoulunmäen länsiosassa mäen juurella 50-60 metriä etelään vanhasta kansakoulurakennuksesta. Kuusiston mukaan samalla löydettiin luita ja hiiltä, jotka hän hautasi uudelleen maahan. Professori Alfred Hackman ja ylioppilas Torbjörn Dahlberg tarkastivat ja kartoittivat kohteen 20.6.1929. Esineet oli Kuusiston mukaan löytyneet alaspäin viettävältä pihamaalta asuinrakennuksen edestä 4,5 m etelälounaaseen pihamaalta ja kyökkitarhan puolelta. Tarkastuksessa havaittiin löytöpaikalta tummaa kulttuurikerrosta ja palaneen luun paloja (KM 9040). Löytö osoittaa kalmiston huomattavasti aiemmin oletettua laajemmaksi, sillä löytöpaikalta on noin 60 metriä Schwindtin kaivausalueelle mäen laella (Hackman 1929).

Turun Sanomissa oli ollut 7.5.1932 uutinen, jonka mukaan seppä Aarne Kuusisto oli löytänyt joitakin muinaisesineitä kyseisestä mäestä minkä jälkeen paikallinen nuoriso olisi myös alkanut etsiä muinaisesineitä paikalta kaivelemalla mäkeä. Esihistorian osasto käynnisti asiasta poliisitutkinnan ja määräsi Hackmanin käymään paikalla kesäkuussa ja aloittamaan kaivaukset tarpeen niin vaatiessa. Hackmanin retkikunnassa olivat mukana filosofian maisteri Ella Kivikoski, opiskelija Jorma Leppäaho ja lyseolainen C.F. Meinander¹. Hackmanin mukaan heitä odotti paikalla murheellinen näky: mäen länsiosassa oli 57 x 52 m laajuinen soranottoalue Martin-Eeron maan puolella. Soraa oli otettu 27 x 7 metrin alalta myös Pappilan puolelta. Ainakin seitsemän hautakumpua oli samalla tuhoutunut. Ilmeisesti myös pohjoisempi Appelgrenin yleiskarttaan merkityistä tuulimyllyistä oli tullut rakennetuksi hautaröykkiön päälle. Maakumpujen lisäksi Hackman arvelee useiden sellaisten hautojen tuhoutuneen, joista ei ole ollut näkynyt mitään merkkejä maanpinnalla. Seppä Aarne Kuusiston, sepän apulaisen Toivo Martineeron ja työmies Voitto Halosen löytämien keihäänkärkien ja muiden esineiden (KM 9511:1-4 sekä KM 9512:1-8) Hackman epäilee löytyneen juuri tällaista haudoista. Osa esineistä ajoittuu viikinkiajalle, osa 300-400 -luvulle. Hackman kaivoi sorakuopan reunalla olleen pienen röykkiön (röykkiö h), josta saatiin talteen mm. pronssinen kaarisolki sekä palanutta luuta (KM 9503:1-8). Solki ajoittune 300-luvulle jKr. (Hackman 1933).

Ella Kivikoski toteutti Rukoushuone-Kansakoulunmäellä kaivaustutkimuksia 17-18.7.1933 Muinaistieteellisen toimikunnan pyynnöstä. Kivikoski kaivoi mäen länsiosan jäljellä olevalla alueella neljän suurehkon maakiven kohdalla vain muutaman metrin päässä Hackmanin vuoden 1932 kaivausalueesta kohdassa, jossa mäki alkaa viettää kohti pohjoista. Palaneita luita löytyi heti turvekerroksen alta. Kivikosken tutkimusten jälkeen rauhoitusmääräys purettiin ja mäen länsiosan tuhoaminen sai jatkoa. Rukoushuone-Kansakoulunmäki on kuitenkin yksi harvoista kohteista koko Suomessa, josta on saatu talteen rautakaudelle ajoittuva kultalöytö.

Kivikoski palasi Rukoushuone-Kansakoulunmäelle vuonna 1936, sillä Laitilan kirkkoherra J. E. Kallas oli tiedustellut Muinaistieteelliseltä toimikunnalta mahdollisuutta ottaa soraa omistamaltaan maalta Kansakoulunmäen kaakkoisosasta. Alueella on Appelgrenin laatimassa kartassa useita pitkulaisia syvennyksiä, joten Kivikoski lähettiin paikalle tekemään kaivaustutkimuksia kahtena päivänä kesäkuussa 1936. Kartassa olleista painanteista osa oli jo kadonnut soranotossa. Muutenkaan painanteita ei pystytty kyseisen kartan perusteella paikallistamaan. Kivikoski valitsi avattavaksi kuusi selvästi havaittavaa painannetta, jotka osoittautuivat löydöttömiksi. Myöskään alueelle kaivetuista koeojista ei saatu talteen löytöjä.

---

¹ Sekä Kivikoski että Meinander toimivat myöhemmin Helsingin yliopiston arkeologian professoreina. Leppäaho puolestaan tuli tunnetuksi Halikon Rikalan ja Mikkelin Visulahden ruumiskalmistojen kaivajana.

Erkki Laiho löysi viikinkiaikaan ajoittuvan hopeakoristeisen M-tyyppin keihäänkärjen (KM 17173) Kansakoulun vanhan saunan tienoilta pihamaata tasoittaessaan vuonna 1948. C.F. Meinander tarkasti Rukoushuone-Kansakoulunmäen Laitilan seurakunnan Kanttorilan rakennushankkeen vuoksi keväällä 1951, mutta erillistä tarkastuskertomusta käynnistä ei ilmeisesti tehty. Lupa rakentamiseen myönnettiin 17.5.1951. Myös Anna-Liisa Hirviluoto oli tarkastanut mäen vuoden 1955 Laitilan inventoinnin yhteydessä.

Pirkko-Liisa Lehtosalo toteutti pienimuotoisia tutkimuksia Rukoushuone-Kansakoulunmäellä vuonna 1963. Hän oli havainnut eräänä iltana vieraillessaan kohteella Paltillassa suorittamiensa kaivausten aikana sorakuopan reunassa alas valuneita palaneita luita sekä rautaesineen kärjen, joka pilkkotti kuopan reunassa. Lehtosalo päätti kaivaa löytökohdan, joka sijaitsi noin 8 metriä Appelgrenin ja Schwindtin kasaamasta rökkiöstä suoraan länteen. Kaivaus toteutettiin iltapuhteenä vapaaehtoisvoimin 15.-18.8.1963. Vajaan neliömetrin laajuiselta alueelta saatiin talteen keihäänkärki, veitsi, kolme rautalevyn katkelmaa, spiraalille kierrettyä rautanauhaa, pronssirengas ketjunkatkelmineen, pronssi- ja rautavarrasta, luukampa sekä 830 g palanutta luuta. Paikoin kolmikerroksinen kiveys näytti kiertävän löytöpaikkaa. Sorakuopan reunasta poimittiin talteen palaneita luita ainakin kahdesta kohtaa, joista toisessa havaittiin myös mustaa maata. Kohta tuettiin maalla ja turpeella. Sorakuopan reunasta löytyi myös muutamia pronssiesineen katkelmia (Lehtosalo 1964). Vuoden 1963 tutkimusten löydöt on luetteloitu päänumerolla KM 16164.

Anna-Liisa Hirviluoto tutki syyskuussa 1963 Rukoushuone-Kansakoulunmäen luoteiskulmassa sijainnutta soranottoalueen ja kansakoulun väliin jäänyttä kannasta, joka oli tarkoitus poistaa hiekkakuoppaan rakennettavan opettajien asuntolan tieltä. Kannaksen etelälaidalla oli pyöreistä kivistä tehty matala raunio, joka kuitenkin osoittautui löydöttömäksi (Hirviluoto 1964).

Vuonna 1965 Eeva Väänänen toimitti Kansallismuseon kokoelmiin Rukoushuone-Kansakoulunmäen sorakuopan reunasta poimimansa saviastian kappaleet ja rautanaulan. Löydöt on luetteloitu päänumerolla KM 17173.

Vuonna 1968 Pirkko-Liisa Lehtosalo tutki aiemmin sorakuopan reunassa havaitun tumman maan kohdan, jonka suojaksi laitettu maa ja turve oli valunut pois. Noin 10 m² laajuiselta kaivausalueelta löydettyä pientä kiveystä ei ehditty kartoittaa, sillä viikonloppua viettäneet opettajien lapset hävittivät kiveyksen. Kaivausalueelta saatiin talteen mm. tasavartinen solki, kolme spiraalisormusta, kaksi rannerenkaiden katkelmaa, pieni rautaveitsi, neljä helmeä, pronssispiraalia sekä runsaasti sulaneita pronssimöykkyjä, saviastioiden paloja ja palaneita luita (KM 17793:1-51). Koko kaivausalue sijoittui Schwindtin vuonna 1887 kaivamaksi merkitylle alueelle, joten kovin tarkkana muinoin mäkeä tutkittaessa ei ole oltu. Lehtosalo (1969) arvelee Schwindtin jättäneen osan kalmistokerroksesta kaivamatta luultuaan kalmistoa jo tuhotuksi.

Vuonna 1994 Sirkku Pihlman tarkasti mäen Laitilan inventointinsa yhteydessä (kohde 19.3). Pihlman toteaa inventointihavaintona mäestä lakonisesti: ennallaan. Vuonna 2009 Museovirasto toteutti mäellä pienimuotoisen koekaivauksen Esa Mikkolan johdolla. Tämän raportin kuvaama tutkimus oli jatkoa vuoden 2009 koekaivaukselle, joissa selvitettiin onko Rukoushuone-Kansakoulunmäen pohjoisosassa säilyneenä vielä kalmistokerrosta. Samalla kartoitettiin Rukoushuoneelle vedettävien vesi- ja viemärijohtojen linjaksi parhaiten sopivia alueita.

Vuoden 2010 kaivauksen käytännön toteutus ja kaivaushavainnot

Tutkimusten tavoitteena oli poistaa Rukoushuoneen tulipalossa tuhoutuneen kuistin kivijalan sisäpuolinen sekoittunut arkeologisia löytöjä sisältänyt kerros sekä tarkastaa ettei alueella ollut säilyneenä alkuperäistä polttokalmistokerrosta tai muita arkeologisesti merkittäviä kiinteitä rakenteita. Kuistin alue oli kooltaan noin 4,5 x 4 metriä eli 18 m². Tutkimusmenetelmänä oli tasokaivaus. Kohteesta 2009 laadittua yleiskarttaa täydennettiin sekä laadittiin kartta kaivausalueen talteenottoruutujärjestyksestä. Taso- tai profiilikarttoja ei piirretty. Kartta-aineisto on digitoitu ja tulostettu MapInfo-ohjelmalla. Löytöjen talteenotto toteutettiin neliömetrin kokoisissa ruuduissa, jotka noudattivat kuistin kivijalan suuntaa. Aiemmin luotua koordinaatistoa ei käytetty. Kaikki irrotettu maa-aines seulottiin pienimpienkin löytöjen talteen saamiseksi. Valokuvausdokumentoinnissa käytettiin ainoastaan digitaalikuvausta. Havaintomahdollisuudet olivat hyvät, vaikka rakennustelineet hieman hättäsivätkin sekä kaivaustyötä että valokuvausta. Tutkimusten tuloksena kuistin alue todettiin täysin sekoittuneelta. Tästä huolimatta löytöjä saatiin talteen suhteellisen paljon. Ehjää kalmistokerrosta saattaa olla hieman säilyneenä kuistin kivijalan alla, sillä kivijalan perustuksia ei ole kaivettu kovin syväälle.

Vasemmalta oikealle DG2251:3 Kuistin alue pohjoista kuvattuna. DG2251:1 Kaivausalue tasossa 1. Lännestä. DG2251:4 Kaivausalue tasossa 2. Lännestä. Teräväkulmainen tumma alue on vuoden 2009 koekuoppa. Kuvat Esa Mikkola/Museovirasto

Mikkola/Museovirasto

DG2251:7. Kaivausalueen pohjoisosassa tasossa 3. Kuvattu lännestä. Kuva Esa

Vasemmalla DG2251:8, kaivausalueen koillisnurkka tasossa 4. Kuvattu etelästä. Oikealla DG2251:13 Kaivausalueen koillisnurkka tasossa 5. Muu alue kaivettu puhtaaseen pohjamaahan. Lännestä. Kuvat Esa Mikkola/Museovirasto

Löytöaineisto

Kuten alla olevasta taulukosta käy ilmi, muodostuvat suurimmat löytöryhmät palaneesta luusta ja saviastian kappaleista. Pronssilöydöistä suurin osa on kankaiden koristeena olleita pronssilankaspiraaleita, mutta löytöjen joukossa on myös pieni pyöreän kupurasoljen katkelma KM 38542:6 sekä tähdenmuotoinen pronssilevyriipus KM 38542:48.

Taulukko löytöjen määrästä ja painosta löytöryhmittäin

Laji	kpl	Paino/g
Lasimassahelmet	16	7,2
Pronssihelmet	3	10,0
Pronssispiraalit	69	23,3
Pronssiesineet ja niiden katkelmat	11	21,5
Sulanutta pronssia	13	5,0
Rautaesineiden katkelmat	2	4,2
Saviastianpalat	169	317,0
Palanut luu	599	160,2
Yhteensä	882	548,4

Yhteenveto

Parin päivän mittaisen kaivauksen tuloksena kuistin sisäpuolinen alue saatiin tutkittua kokonaan. Aikaa tutkimiseen meni päivä oletettua pidempään. Tämä otettiin Vainionmäen yleisökaivauksen valmisteluajasta. Kuistin sisäpuolelta sekoittuneesta maasta löydetty arkeologinen aineisto muodostuu lähinnä palaneesta luusta, saviastian kappaleista ja sulaneista lasihelmistä, mutta joukossa on myös pronssikorujen katkelmia. Aineisto ajoittunee pääosin viikinkiaikaiseksi (800-1050 jKr.), mutta mukana voi olla myös vanhempien esineiden katkelmia. Lisätutkimuksia kuistin sisäpuolella ei tarvita.

DG1134: 36 Vuonna 2009 otettu kuva kuistin sisäpuolelle tehdyn koekuopan kaivamisesta. Idästä. Kuvat Museovirasto/Ville Rohiola.

Kuva-aineisto

Kuvan numero	Aihe	Vuosi	Aiheen paikat	Tekijä	Kuvatyyppi
DG2251:1	Kaivausalueena oli Rukoushuoneen kuistin sisäpuoli. Taso 1. Lännestä.	20.7.2010	Laitila, Rukoushuone-Kansakoulunmäki	kuvaaja: Esa Mikkola	digitaalikuva
DG2251:2	Kaivausalueena oli Rukoushuoneen kuistin sisäpuoli. Taso 1. Pohjoisesta.	20.7.2010	Laitila, Rukoushuone-Kansakoulunmäki	kuvaaja: Esa Mikkola	digitaalikuva
DG2251:3	Kaivausalueena oli Rukoushuoneen kuistin sisäpuoli. Taso 1. Hieman kauempaa pohjoisesta.	20.7.2010	Laitila, Rukoushuone-Kansakoulunmäki	kuvaaja: Esa Mikkola	digitaalikuva
DG2251:4	Taso 2. Lännestä.	21.7.2010	Laitila, Rukoushuone-Kansakoulunmäki	kuvaaja: Esa Mikkola	digitaalikuva
DG2251:5	Taso 2, länsiosa. Pohjoisesta.	21.7.2010	Laitila, Rukoushuone-Kansakoulunmäki	kuvaaja: Esa Mikkola	digitaalikuva
DG2251:6	Taso 2, itäosa. Pohjoisesta.	21.7.2010	Laitila, Rukoushuone-Kansakoulunmäki	kuvaaja: Esa Mikkola	digitaalikuva
DG2251:7	Taso 3, pohjoisosa. Lännestä.	22.7.2010	Laitila, Rukoushuone-Kansakoulunmäki	kuvaaja: Esa Mikkola	digitaalikuva
DG2251:8	Kaivausalueen koilliskulma tasossa 4. Etelästä.	22.7.2010	Laitila, Rukoushuone-Kansakoulunmäki	kuvaaja: Esa Mikkola	digitaalikuva
DG2251:9	Kaivausalueen koilliskulma tasossa 4. Lounaasta.	22.7.2010	Laitila, Rukoushuone-Kansakoulunmäki	kuvaaja: Esa Mikkola	digitaalikuva
DG2251:10	Kaivausalueen koilliskulma tasossa 5. Lännestä.	22.7.2010	Laitila, Rukoushuone-Kansakoulunmäki	kuvaaja: Esa Mikkola	digitaalikuva
DG2251:11	Kaivausalueen koilliskulma tasossa 5. Lännestä.	22.7.2010	Laitila, Rukoushuone-Kansakoulunmäki	kuvaaja: Esa Mikkola	digitaalikuva
DG2251:12	Kaivausalueen koilliskulma tasossa 5 kasteltuna. Lännestä.	22.7.2010	Laitila, Rukoushuone-Kansakoulunmäki	kuvaaja: Esa Mikkola	digitaalikuva
DG2251:13	Kaivausalueen koilliskulma tasossa 5 kasteltuna. Lännestä.	22.7.2010	Laitila, Rukoushuone-Kansakoulunmäki	kuvaaja: Esa Mikkola	digitaalikuva

Arkistolähteet

Seuraavassa on luetteloitu Museoviraston arkeologian osaston arkistossa olevat Laitilan Rukoushuone-Kansakoulunmäen tutkimuksia koskeva aineisto. Tutkimukset on luetteloitus aikajärjestyksessä selvyiden vuoksi. Kertomusten otsikot on pyritty kirjoittamaan alkuperäisessä muodossa.

Appelgren, Hjalmar 1887. Kolme karttaa ja kolme piirrosta vuodelta 1886 arkeologian osaston arkistossa.

Schwindt, Theodor 1888. Kertomus hauta y.m. tutkimuksista keväällä 1887. I. Laitilan rauttiushuoneenmäki. Käsikirjoitus. (Puhtaaksikirjoitettuna otsikolla 9 Laitilan rauttiushuoneen mäki) sekä yksi kaivauskartta sekä saman kartan konseptteja.

Tallgen, A.M. 1912. Kertomus tutkimuksista Laitilan Kansakoulu- eli Rauttiusmäellä kesällä 1912. [kertomukseen kuuluu 2 karttaa ja 5 valokuvaa sekä H.M.L. 6109:14-27]

Hackman, Alfred 1929. Letala socken. Ett järnåldersfynd på Kansakoulunmäkis västra sluttning i kyrkobyn.

Hackman, Alfred 1932. Undersökning av gravhögen h från romersk järnålder på Folkskolebacken i Letala kyrkoby år 1932.

Kivikoski, Ella 1933. Kertomus kaivauksista Laitilan kirkonkylän Kansakoulumäellä heinäk. 17-18 p:nä 1933 (Liitteenä valokuva ja 2 karttaa).

Kivikoski, Ella 1937. Koekaivaus Laitilan Kansakoulumäen SO -osassa seurakunnan alueella kesäkuun 22 p:nä 1936. Liitteenä 3 karttaluonnosta 2 valokuvaa.

Lehtosalo, Pirkko-Liisa 1964. Kertomus kaivauksesta, jonka hum.kand. Pirkko-Liisa Lehtosalo suoritti elokuussa 1963 Laitilan Rukoushuoneen – I. Kansakoulumäen (mainittu aikaisemmin myös Rauttiushuoneenmäeksi) kalmistoalueella. [...]Tähän kertomukseen liittyy kaksi karttaa sekä kolme valokuvaa. Löydökset on luetteloitu esih. osaston luettelonumeroilla 16164:1-18.

Hirviluoto, Anna-Liisa 1964. Koekaivauksia Laitilan Kansakoulumäessä (Rukoushuoneen mäessä) 12-14. 9. 1963. Kertomukseen kuuluu valokuvaliite [...]

Lehtosalo, Pirkko-Liisa 1969. Kertomus kaivauksesta, jonka Pirkko-Liisa Lehtosalo suoritti syyskuussa 1968 Laitilan Rukoushuoneen – I. Kansakoulumäen (mainittu aikaisemmin myös Rauttiushuoneenmäeksi) kalmistoalueella. [...]Tähän kertomukseen liittyy kaksi karttaa sekä kuusi valokuvaa. Kaivauksessa saadut löydökset on luetteloitu n:oilla KM 17793:1-51.

Kirjallisuutta

Rukoushuone-Kansakoulunmäen kalmistoa on käsitelty mm. seuraavissa teoksissa:

Hackman, Alfred 1905. *Die Ältere Eisenzeit in Finnland* I. Helsinki.

Kivikoski, Ella 1969. Esihistoriallinen aika. *Laitilan historia* I. Vammala.

Salo, Unto 1968. *Die Frühromische Zeit in Finnland*. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 67. Helsinki.

Kirjallisuusviite

Uino, Pirjo 1997. *Ancient Karelia*. SMYA 104. Helsinki.

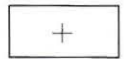

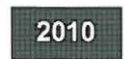
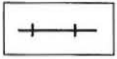

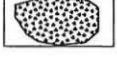

Karttaluettelo ja kartat

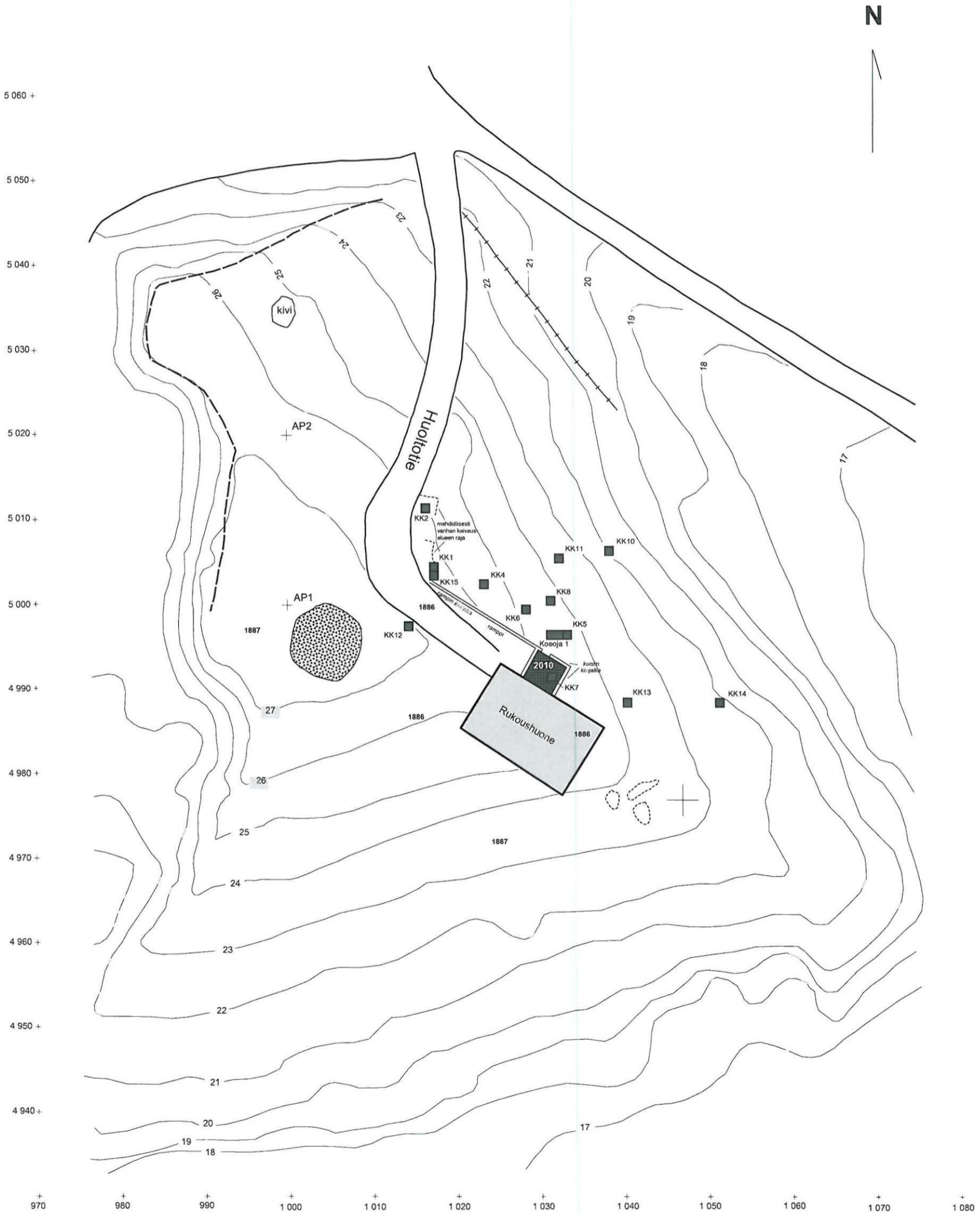
1. Yleiskartta, mk 1:500, A3. Piirtänyt Ville Rohiola, sivu 18.
  2. Kartta vuoden 2010 kaivausalueen jakautumisesta koordinaattiruutuihin, mk 1:50, A4. Piirtänyt Ville Rohiola, sivu 19.
-

Laitila Rukoushuone-Kansakoulunmäki
Esa Mikkola 2010

Yleiskartta,
 perustuu vuoden 2009
 kaivausraportin yleiskarttaan
 Mk: 1:500
 Piirt. & Digit.: V. Rohiola
 Korkeudet metriä mpy.

20 m

	Asemointipiste		Sortumareuna
	Vuoden 2010 kaivausalue		Aita
	Vuoden 2009 koekuoppa tai -oja		Koottu kivikasa
	Painauma, mahdollinen jäännösvaaka vanhasta kaivausalueesta.		

**Laitila Rukoushuone-Kansakoulunmäki
Esa Mikkola 2010**

Vuoden 2010 kaivausalue
Mk: 1:150
Piirt. & Digit.: V. Rohiola
Korkeudet metriä mpy.

- a - p² Kaivausalueen jako koordinaattiruutuihin
- Vuonna 2009 kaivettu koekuoppa (KK7)

 5 m

